

Hétvégi levél

KEDVES MAPKOBUR,

nem tudom, nálad meddig tartott a cérna, nálam egy tulajdonképpen ártatlan államtitkári nyilatkozatnál fogott el, nevezetesen akkor, amikor azt közölte: azért késett az 1956-os kivégzettek névsora, mert össze kellett vetni a bírósági aktákat a büntetés-végrehajtás adataival, és azokban sok volt a pontatlanság, tizenhárom ember aktája egyszerűen eltűnt, csak annyit lehetett megállapítani, hogy a vizsgált időszakban kivégezték őket.

Nem tudom megmagyarázni egyébként, miért éppen itt csordult ki a pohár. Hiszen idehaza élvén le, amit megéltem, volt szerencsém látni, hallani és öszszegyűjteni megannyi képtelenséget, jó néhány abszurd színműre való jelenetet, hogy Ágcserynőn például delente áttolták a vasúti kocsit a határon, *Breznyev* mégiscsak honi földön ejtőztek ebéd után, mialatt — vélem — *Dubcek* a tanácsadóival azon töprengett, hogyan is kell értelmezni a nagy barát szavait; és hogy (még mindig a szomszédnál maradván) *Novotny* aszszony, név szerint Bozena, úgy szerezte meg *Clementis*ék porcelánkészletét, valamint ágyneműjét, hogy *Clementis* külügyminisztert (akárcsak nálunk *Rajkot*) felakasztották, s így az első titkár neje háboríthatatlanul teázhatott aztán a szép kínai csészekből, este meg felhúzták a gazdátlanlanná vált lepedőt. Hóni példákat is találhatnék, hasonlóan emelkedett szép példákat, sorban jönnek elő velük lapjaink, ma még ugyan inkább csak név nélkül, de előbb-utóbb nyilván fény derül sok mindenre, az eleje már kitetszik az emlékezésekből, miképpen jutottak fel, ki tankban, ki pánccelkocsin, az elárvult Parlamentbe, ahol egy ideig *Bibó* még körmölte a dolgozatát, és hogyan alakult meg az új vezérkar, hogyan lett ki a minimális létszám: behívták a folyosón ácsorgókat is.

Ácsorgókat? Bizonyára rossz a szó. Határozott céllal leleselkedhetek ott. Az intérsre vártak. No, ha már itt vagytok, be a hatalomba!

Ilyen, kedves Mapkobur, egy magyarnak mondott őrségváltás, kormányalakítás, uralomátvitel, a XX. század közepén. Nincs mit csodálkozni rajta, ha olyan a végrehajtás is, mint amilyen a magas vezetés, hogy a papírok össze vannak kutyulva, senki nem tud elszámolni semmivel, legkevésbé a halottakkal, még a halotti anyakönyvi kivonatot se vezették tisztességesen (*Nagy Imre* és társai például soha nem kerültek bele), hogy nincs meg a film, melyet a kivégzésnél forgattak; nem érdemes hát töprengeni azon, miért nincs meg a nem tudom hány milliárd (US-dollárban), meg a felelős, ha egy forintért adták a folyóparti telek négyzetöglét. A dolgok végül is öszszetartoznak, és ha a kiindulás abszurd, ha az egyenlet így van felállítva, abszurd lesz a végeredmény is; és a kettő között — az életünk.

Ha nem vennéd észre: most először használok többes szám első személyt, Mapkobur, követve annak a tanárnőnek a példáját, aki jól fél éve vezércikkben írta meg valahol, hogy „nem vagyok mi”, még ha folyton azt hallja is, hogy sokat *fogyasztottunk*, az egészet *elrontottuk*, és így tovább. Ez nem „mi” vagyunk, akármennyi is volt a nemzeti önértet-re, közös felelősségre hivatkozó propaganda. Tanult kollégám, *Eörsi István*, akit még a fiatal írók munkaközösségében ismerem meg az ötvenes évek elején (talán akkor is ott volt, amikor a kiátkozott *Szabó Lőrinc* meghívottunk, eljött, és érkezéskor kezét csókolt a párttitkár nőnek), e lap hasábjain az 1956 végén berendezkedett új (rég) hatalom minden józan ember számára elfogadhatatlan terrorja láttán megkérdi: „*Mégis, egy egész nemzet úgy tett, mint a szüzlány, aki két tisztességet egy csapásra megmentendő — férjhez megy ahhoz, aki megerősökölt. Miért tette ezt? Hogy bírta ki évtizedeken át a nem kívánt intimi-*

ust? Miért nem készít e tárgyban meg most sem szombatot? Szerintem ez a tema.”

Igaza van, amennyiben elfogadjuk, hogy a szuziany csakugyan *terjenez ment*. De megtoront-e az *einaias*? Vagy egy egész népnek meg a lelegzetvetele is kollaborans volt? Szerintem az ilyen *kollektiv* szamonkerés legáltalab annyira abszurd, mint *Bozena* asszony lepedője (jelzem, *riorthyra* vonatkozóan is); és szerencsere mindig határvonalat lehet húzni a jó meg a rossz között, mindig van mérce ra, ki lett önkéntes kiszolgálója egy adott formációnak, vagy csak kenytelen-kelletlen elviseelője. E tisztukció nekül zsákutcába jutunk. És én nem vagyok hajlandó beallni azok közé, akik népeket most nagy, közös onkorocsolásba szeretnek (akaratlanul is) belekényszeríteni, ráadásul éppen akkor, amikor (megannyi frusztráció után) arra lenne szükség, menekedjék a szélsőséges értékelésektől, akármennyire is olyan a hagyományunk, hogy hol saját magunk pocskondiázásában kéjeleg, hol meg, ennek logikus ellenpontján, masok kárára telmagasztosít.

A méltóságunkat, Mapkobur, azt kellene föllelni végre!

Mert ez önértékelésünk magabiztosságával lenne azonos.

Hiszen újabbkori történelmünk felívelő szakasza előtt állunk! Bátran nekivágva valami sosem voltunk, a bennünket oly sokszor lenéző Európában!

Allítólag a győri újságnál történt meg, hogy amikor 1958-ban az a hirdadás a magyar miniszterelnök és közvetlen munkatársai kivégzéséről megjelent, a nyomdában *valahogyan* letörtött egy „i” betű. És a cím, „*Az Igazságügy-minisztérium közleménye*”, úgy alakult, hogy „*gazzságügyi*” lett belőle. A legenda (ha legenda) úgy tartja, soha nem derült ki, hogyan változott meg a szöveg, noha már hajnalban az egész nyomdát begyűjtötték. Vethetjük jelképesnek e történetet? Van egy személyes példacskám is, szegény darabomról (*Székrenyibe zárt szerelem* a címe, máig nem sikerült megjelentetni), melyet azért vettek le hirtelen a műsorról a Pesti Színházban, mert — feltehetően — az első részben a *Rákosi*-korszakot fedezték fel a nézők a mindenüvé elrejtett mikrofonokból, a másodikban meg az akkor (egy évvel a csehszlovákiai bevonulás után) alakuló műboldogság sörrel folyó piti Kánaánját. (Még nem hívtuk ezt *Kádár*-korszaknak.) Nem engedélyezték a külföldi előadást sem (Velencébe hívták meg a darabot), engem pedig a rendezővel együtt egy úgynevezett ankét vádlotti padjára ültettek, és vigaszunk csupán annyi maradt, hogy egy amerikai lap két nevet rokonított akkor az enyémmel, *Jevgenij Svarcét*, aki *Sztálin* alatt valami lágerben végezte, és *Vaclav Hávelét*. Más kérdés, hogy iróniám ugyan ezek után is maradt, de *nem mertem vállalni újabb ilyen ütközéseket*; van tehát most miért magam elé tartani a lelki tükröt.

Hamut a fejemre mégse hintek. Eligazítómul egy kis igaz történet szolgál, megint csak a csehek-től; annak a magas tanácskozásnak a jegyzőkönyve, amikor (ha csak rövid időre is) a reformerek jutottak diadalra. Az asztal egyik oldalán ültek *Novotny* hívei, a másikon *Dubcek*éi. Személyeskedésbe fült a vita. „*Te is, elvtársam*”, mondta az egyik *Novotny*-párti, „*megéred a pénzedet, feljössz Prágába, és hatezer koronát versz el a nőkre.*” A szoknyabold politikus az asztal másik oldalán akkor felemelte a jobb kezét, és így szólt: „*Ez a kéz, elvtársak, sok női s... et markolt már, de vér nem tapad hozzá!*” És *Novotny* megbukott.

E felemelt — tiszta — kéz ellen nem volt érv. *Bozena* összehajtogatta a lepedőket, papírba bugyolálta a csészéket, és férjével együtt eltűnt valahol arrafelé, ahol a történelem sülyesztőjét sejtjük. Utána az özönvíz perze, a következményekkel már nem törődött, de ez nem is szokása semmiféle elősködőnek. Maradjunk inkább annál a tanulságnál, hogy nincs ebül szerzett jószágunk, s a kezünkbe nem tapad sé vér, se korrupció, se mocsok, kedves Mapkobur; és, hogy egymás szemébe tudunk nézni a gyász pillanataiban is, amikor temetünk, meg akkor is, amikor meg kell csinálni végre valamilyen államot, melyben tisztességgel vezetik az anyakönyvet, és nem kerül a halálokok közé, hogy *fulladás*. Se szó szerint, se erkölcsi értelemben.

Ebben bízva köszönt:

Szabó György

Retem tanári kezések

hogy ez év őszéig előkészítik a felsőoktatási törvény tervezetét. Szükséges a felsőoktatás, az egész magyar tudomány infrastruktúrájának fejlesztése is. Ehhez nyugati bankkölcsönöket kívánnak felhasználni. A legfontosabb tennivaló azonban a szakemberek megfelelő képzése.

Németh Miklós köszöntőjében hangsúlyozta a kormány tudománybarát, tudománypárti akar lenni, s képes lesz megvalósítani az oktatás, a felsőoktatás fejleszt-